

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL
NÚMERO 34 / SEGONA ÈPOCA / DESEMBRE DE 1994

**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 34

Segona època, desembre de 1994

Edita: Consell Insular de Mallorca,
Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat
General Riera 67
07010 Palma
Tel.: (971) 76 07 62
Fax: (971) 76 19 52

Portada: *"Hoy pago yo"*
de Dionís Bennassar

Paginació: Ferran Sintès. 43 87 72
Impressió: Planogràfica Balear, S.L. 60 48 32
Dip. Legal PM 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament
l'opinió dels seus autors.

En el bloc de Pobresa us presentam l'article "Estructura social, factors de desigualtat i salari social", d'Andreu Horrach Torrens, sociòleg que treballa a l'Equip Tècnic del Sindicat Comissions Obreres.*

Introdueix un tema un tant polèmic però d'absoluta actualitat com és el del salari social, del qual, però, n'analitza eminentment les causes per les que l'estructura social discrimina, o fa no-iguals, a les persones per a la seva inserció social i/o laboral (tant les causes personals com les d'origen social).

També fa una anàlisi de l'estat de la situació a les nostres Illes, sobre la nostra desigualtat i sobre les propostes, en aquest camp, de part de les Administracions públiques.

*Nota de la Redacció: Aquest article fou redactat en el mes d'octubre de 1994. Posteriorment el decret del Govern Balear sobre el Suport Transitori Comunitari ha sofert algunes modificacions importants.

ESTRUCTURA SOCIAL, FACTORS DE DESIGUALTAT I SALARI SOCIAL

Andreu Horrach Torrens,
sociòleg.

Membre de L'Equip Tècnic de CC.OO.

"La Unió simplement no pot permetre's perdre la contribució de grups de marginats del conjunt de la societat. En un moment en què els importants canvis tecnològics, econòmics i socials estan augmentant la inseguretat d'un nombre cada vegada major de ciutadans, la Unió necessita assegurar-se que els més vulnerables (exclosos de la vida social, joves que no aconsegueixen afermar-se en l'economia, persones en situació de desocupació de llarga durada, discapacitats i persones majors, per exemple) no es vegin exclosos dels beneficis de (i d'una contribució activa a) la força econòmica d'una Europa més integrada".

Comissió Europea. LLibre Blanc.¹

1.- INTRODUCCIÓ

Recentment s'ha reprès el debat sobre l'establiment del salari social a la CAIB entre els agents socials (sindicats, patronals i entitats sense afany de lucre), els representants de l'administració autonòmica (consellers d'Hisenda, Sanitat, i responsables polítics del Consell Insular de Mallorca) i els partits polítics. Aquest article té l'objectiu de contextualitzar des d'una perspectiva sociològica allò que pot representar el salari social en una societat on es produeixen i reproduïxen les desigualtats socials que són comuns a totes les societats de classes. Un primer apartat està orientat a identificar els principals factors de desigualtat en el model d'estructura social que es dona a les societats occidentals, per a després passar a definir el que entenem per salari social. En el segon bloc, exposarem algunes dades sobre la realitat socio-laboral de la nostra comunitat autònoma amb la finalitat d'emmarcar adientment la proposta d'establiment del Suport Transtori Comunitari de la Conselleria de Sanitat i Seguretat Social.

Aquestes pàgines no pretenen ser exhaustives en la contextualització general; es dona per suposat l'important paper que

juga l'Estat del Benestar en el desenvolupament de les polítiques socials. Només ens interessa recordar que aquest combina l'intervencionisme econòmic tant directe -essent propietari i gestor d'empreses públiques- com indirecte -promovent determinats sectors productius i reconvertint-ne d'altres- i l'intervencionisme social, desenvolupant polítiques de protecció social tendents a reduir les desigualtats socials generades per l'estructura social. Encara que actualment, com assenayala G. Rodríguez Cabrero, s'està produint un cert descompromís social de l'Estat, especialment en l'àmbit de l'ocupació, fins ara l'Estat segueix assumint el cost que suposa la reconversió industrial i l'augment de la desocupació, al mateix temps que manté les principals partides de les despeses socials, educació i sanitat.

2.- ESTRUCTURA SOCIAL I FACTORS DE DESIGUALTAT SOCIAL.

Amb l'acabament de la societat de plena ocupació es produeixen transformacions importants en l'estructura social de les societats occidentals. A les tradicionals bosses de pobresa s'hi incorporen noves formes d'exclusió que es nodreixen principalment de l'augment de la desocupació, sense oblidar una altra sèrie de causes com la sida, les drogodependències i d'altres. Els desocupats de llarga durada es converteixen en un col·lectiu amb problemes específics, problemes que tendeixen a tenir un caràcter pluridimensional (aïllament social, autoinculpació per la seva situació, i altres). D'aquesta forma, la desocupació de llarga durada es constitueix en la primera fase d'un procés que condueix a la marginació i exclusió social.

En aquest context, la relació entre estructura social i mercat de treball no és unidireccional, ambdues esferes es condicionen, de tal manera que les posicions de classe es reproduïxen, com veurem més endavant. La pertinença a una classe social ve condicionada en gran mesura per l'ocupació de l'individu, però al mateix temps l'accés a aquesta ocupació ve condicionat per la pertinença a una determinada classe social. En aquest article ens basam en el supòsit que és a partir de la desigualtat en l'accés al mercat de treball on es localitza la font de desigualtat en la distribució de la renda. És a dir, les diferències existents en l'accés a una determinada situació professional, a un lloc de feina i a una ocupació concreta, expliquen les desigualtats existents en la societat. En aquest sentit, l'Organització Internacional del Treball en el seu Informe² sobre el desenvolupament econòmic exposa de manera clara els principals factors que generen desigualtats en la distribució de la renda. Aquest factors poden agrupar-se en tres grans blocs: a) les característiques personals de l'individu, b) la situació en el treball i ocupació, que aquí anomenam origen social i situació laboral, i c) la infrautilització de la força de treball.

A).- Característiques personals

La desigualtat de la renda entre homes i dones actius/ves és un fet estès amb diferent intensitat per tots els països occidentals. Les causes es troben en les diferències d'accés a l'ocupació: les dones presenten taxes d'activitat molt inferiors a les dels homes, un 35,65% front d'un 63,54%; majors taxes d'atur, un 31,41% per a les dones i un 20,02% per als homes; es troben freqüentment subocupades o en feines precàries, no tenen tantes oportunitats de promoció i obtenen ingressos menors en una mateixa ocupació³. M. Fernández Enguita^{4,5} sobre la base de l'EPA analitza la distribució de les ocupacions per gèneres i conclou que en les ocupacions a les quals corresponen funcions de direcció i autoritat, les dones hi són subrepresentades; més concretament, els homes estan sobrerrepresentats en les ocupacions de caràcter professional, mentre que les dones hi estan en les ocupacions lligades a funcions "domèstiques" (educació i sanitat) o bé en aquelles que tenen relació amb les titulacions universitàries de lletres.

L'experiència professional i la capacitació, així com les conseqüències en l'estabilitat de l'ocupació, expliquen les desigualtats de renda per grups d'edat. Actualment, els joves tenen menors probabilitats d'estar ocupats, amb taxes del 12% per als joves de 16 a 19 i del 36% per als de 20 a 24, mentre que els adults presenten taxes d'ocupació del 57%. Més altes probabilitats d'estar aturats -un 52% de joves actius entre 16 i 19 anys hi estan- el 42,5% en el grup d'edat 20-24 anys front del 21% que és la taxa d'atur dels adults. També estan en pitjor situació professional per tenir contractes temporals i majors nivells de rotació en l'ocupació.

D'altra banda, els grups de major edat també estan en mala posició quant a l'ocupació. L'atur de llarga durada, que afecta aproximadament al 50% dels desocupats, es distribueix de forma desigual entre els grups d'edat, concentrant-se especialment en els grups extrems de la piràmide d'edats.

En els estats on hi conviuen diverses ètnies i nacionalitats, es produeix igualment una desigual distribució dels membres d'aquestes comunitats entre les professions: es tendeix a una agrupació en determinades franges de l'estructura ocupacional que, juntament amb altres factors de diferenciació, porten a importants disparitats en la distribució de la renda. Un bon exemple d'això són els col·lectius d'immigrants d'origen africà residents a la nostra Comunitat Autònoma que tendeixen a ser treballadors autònoms dedicats a la venda ambulat.

La salut també és un factor que condiciona les possibilitats tant de conservar l'ocupació com de limitar l'accés als llocs de feina. La relació entre l'estat de salut del treballador i la seva productivitat és clara: les baixes continuades suposen un fre a la seva promoció i afecten directament la continuïtat del treballador a l'empresa.

L'educació sembla ser el factor més important: té l'efecte reductor en compensar les diferències marcades per altres factors. En general s'admet que a major nivell educatiu, major renda disponible per a l'individu i la seva família. Ara bé, les interpretacions sobre la incidència d'aquest factor en les desigualtats són molt diverses. Els neoclàssics (Schultz, Davis i Moore) asseguren que la titulació proporciona una qualificació als treballadors i que aquesta els confereix uns nivells de productivitat determinats que condicionen l'accés a un lloc de feina. Bowles i Gintis mantenen que la formació reglada, a més de subministrar qualificació, socialitza els futurs treballadors en pautes de conducta adients per a la inserció en les relacions adultes que es produeixen en la producció. Finalment, altres consideren que l'educació formal no és més que un filtre utilitzat pels ocupadors per seleccionar els aspirants a aconseguir una ocupació. En qualsevol cas, totes coincideixen a assenyalar que les credencials que distribueix el sistema educatiu juguen un paper important en l'assignació d'ocupacions; per tant, a major qualificació majors taxes d'activitat i ocupació.

B).- Origen social i situació laboral

En l'anàlisi de l'estructura social actualment predominen dos grans corrents. Per una banda la teoria marxista de les classes socials i per altra la weberiana. Ambdues han derivat en noves concepcions "neo" que, com ens mostren alguns autors (Giddens, J.J. González, Val Burris), tendeixen a la convergència en llurs categories (noves classes mitjanes), i fins i tot en el paper que se'ls concedeix en el mercat. Fonamentalment és la localització del focus de desigualtat el criteri que distingeix a un corrent de l'altre. Els neoweberians veuen en la "situació de mercat" el principi diferenciador entre els individus d'una classe social i l'altra, diferències que hi són en funció dels resultats obtinguts en el mercat, entès com un sistema de distribució de recursos. En canvi els marxistes es demanen per les diferències inicials, pels factors que col·loquen un individu en desiguals condicions inicials respecte a un altre. La desigualtat social és el resultat d'unes particulars relacions de propietat de béns⁵ que emmarquen l'individu en la seva posició original per la competència en el mercat. Aquestes relacions articulen l'explotació⁶ i la dominació. En qualsevol cas, ambdós corrents coincideixen a remarcar la importància de l'ocupació en els models de vertebració de l'estructura social⁷.

A part de la situació de desigualtat derivada de la pertinença a una classe social o altra, ens trobam amb el fet que l'actual dinàmica del mercat de treball està imposant noves formes de diferenciació, primer entre ocupats i desocupats, i posteriorment entre els primers ens porta a diferenciar entre treballadors que ocupen llocs de feina del mercat primari i aquells que ocupen els del secundari. Com assenyala Van Parijs, el volum de treballadors assalariats que estan en una situació d'incertesa, entrant i sortint del mercat laboral o bé totalment

exclosos, s'ha incrementat en els darrers anys prenent importància com un col·lectiu que ha de ser tractat de manera específica. Aleshores, en el capitalisme de l'Estat de Benestar, l'ocupació es constitueix en un bé diferenciador que produeix situacions de desigualtat com l'explotació d'ocupació: "la situació d'aquells que estan ocupats empitjoraria si els béns de feina estiguessin equitativament distribuïts" (Van Parijs, pàg. 215)⁸

C).- Subutilització de la força de treball

En línies generals, s'accepta que a major taxa d'activitat, major igualtat en la distribució de la renda. Ara bé, cal tenir-se present que un major nivell d'ocupació no assegura una distribució de la renda més equitativa. Si pel que s'opta és per un sistema de distribució de la riquesa que tendeix a reduir les desigualtats han d'aplicar-se mecanismes que assegurin que el creixement de l'ocupació no es fa sobre la base de reduir les rendes del treball i incrementar les rendes de capital⁹. Per tant, la política econòmica i la política social han d'anar juntes amb la finalitat d'arribar a una situació que combini un nivell òptim d'ocupació i una distribució el més igualitària possible de la renda¹⁰.

Malgrat que la desigualtat social s'ha reduït respecte a models socials anteriors, no és estrany que davant l'actuació dels factors de desigualtat abans esmentats i sobre la base de la formació de l'Estat del Benestar s'hagin establert mecanismes que contribueixen a reduir-la, bé sigui pel propi interès de la classe dominat per reproduir-se en la seva posició, bé per la pressió de les forces socials progressistes, o bé per caritat cristinana, donada la influència de l'església com agent de pressió social, especialment a països com a Itàlia i Espanya. Un dels instruments que s'ha aplicat en l'àmbit de les polítiques de protecció social és el salari social.

3.- DEFINICIÓ DE SALARI SOCIAL

En essència, el salari social és un instrument més de les polítiques de protecció social que té per objectiu proporcionar ingressos mínims a totes les llars que no superen una renda de referència fixada de forma arbitrària per l'administració competent. Sobre la base d'aquest concepte, definit amb els elements mínims: 1) el subsidi, que pretén reduir les desigualtats en la distribució de la renda, i 2) la renda mínima, la funció de la qual és la de no desincentivar per al treball i evitar l'ocultació de rendes pròpies, s'han desenvolupat distints sistemes d'aplicació que es diferencien per la població susceptible de rebre el subsidi i pels criteris utilitzats per fixar la seva quantia i durada. El salari social pot ser un ajut per a tota la població en general que no sobrepassi la renda mínima establerta, o bé pot limitar-se l'accés només a determinats col·lectius (minusvàlids, aturats de llarga durada, dones fadrines amb fills, etc.).

Per altra banda, tal com ho exposa Juan Rovira¹¹, hi ha diversos models d'apliació. El primer i més simple és el subsidi de quantia fixa que es facilita a tots els individus amb ingressos propis inferiors a una determinada quantitat. Els efectes d'aquest sistema són paradoxals. En primer lloc, els individus que es troben per davall de la renda mínima i reben prestació, poden arribar a obtenir una renda total superior a la d'aquells que superen aquest nivell mínim amb els ingressos propis per una quantitat molt reduïda. En segon lloc, desincentiva els possibles beneficiaris que veuen com un increment dels seus ingressos propis mitjançant el treball pot suposar un descens de la seva renda total per la pèrdua del subsidi, al mateix temps que fomenta l'ocultació de rendes pròpies.

Un segon sistema consisteix a establir la quantia del subsidi d'acord amb els ingressos propis i prenent la renda mínima com a referència. És a dir, l'import del subsidi va baixant a mesura que s'apropa al nivell mínim d'ingressos; tots els individus amb ingressos inferiors a aquest mínim acaben en el mateix nivell de renda. En aquest cas s'evita l'efecte paradoxal del model anterior, però segueix essent un desincentivador del treball.

El tercer model té la base en el segon: la prestació decreix a mesura que s'incrementen els ingressos propis, però la renda rebuda s'incrementa amb el nivell d'ingressos inicials, per la qual cosa s'elimina l'efecte desincentivador del treball, qualsevol treball addicional té repercussions en la renda rebuda. L'inconvenient és que representa un major cost global del salari social, al mateix temps que exigeix fixar una renda mínima de referència major que en els models precedents.

L'últim model és l'impost negatiu de la renda, que suposa que un individu amb ingressos inferiors al mínim garantit rebí una subvenció directa fins a aquest límit, i a partir d'aquí comença a pagar impostos.

Actualment s'ha incorporat un tercer element al salari social com instrument de reinserció social i laboral, són les contraprestacions o compromisos que adquireix el beneficiari amb l'administració referents a complir una sèrie d'"obligacions", tals com assistir a cursos de formació, escolarització dels fills, assistir a programes de rehabilitació, treballs de col·laboració social, i altres. L'incompliment no justificat del compromís sol ser causa de suspensió de la prestació. D'aquesta forma es dificulta l'accés d'alguns col·lectius a aquesta ajuda, ja que és possible que les contraprestacions exigides no s'adaptin, per la seva pròpia situació, plenament a les característiques personals i socials de tots els individus que, objectivament, podrien accedir al salari.

En conseqüència, el salari social com a tal ha sofert algunes modificacions importants, ja no es pensa simplement com en un subsidi destinat a cobrir les necessitats bàsiques de determinats

col·lectius exclosos, sinó que es planteja com un instrument que, complementat per altres accions, té per objecte la reinserció dels exclosos o bé, segons el model, prevenir l'exclusió dels col·lectius en situació de risc (aturats de llarga durada, per exemple).

Després d'emmarcar des d'una perspectiva general el fenomen de la desigualtat social i el salari social, en els següents apartats ens centrarem en la situació de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

4.- DESIGUALTATS A BALEARS

En els indicadors socio-econòmics (producte interior brut, renda familiar, renda per càpita, taxes d'atur, ocupació i altres) referents a les Illes es reflecteix que la nostra Comunitat està en millor situació que la resta de les Comunitats. Aquestes dades permeten al President del Govern Balear descriure la realitat de les Illes com si del "País de les Meravelles" es tractàs, i d'elles se'n dedueix que, efectivament, estam en una millor situació relativa, però no podem esperar que aquesta sigui la millor de les situacions possibles. La societat balear no resta al marge dels processos i tendències socials que afecten la majoria de societats avançades en les quals la dualització social és ja un fet.

En aquest apartat exposarem alguns dels indicadors abans esmentats que ens permeten perfilar a grans trets¹² les desigualtats socials existents. És només una aproximació des de l'àmbit laboral que hauria de complementar-se amb dades referents a altres dimensions de l'exclusió i marginació social, des de les toxicomanies, la desestructuració familiar, l'alcoholisme, i també amb tota una gamma de comportaments "desviats" que des dels serveis socials reben un tractament específic.

De l'especialització de l'estructura econòmica balear es deriva un caràcter fort d'estacionalitat de l'activitat econòmica. L'accentuada estacionalitat es constitueix en un important factor de segmentació del mercat de treball, ja fragmentat per si mateix¹³, donant lloc a diferències entre els treballadors amb un treball estable durant tot l'any i aquells que tenen ocupacions de temporada. El resultat és que ens movem en un mercat de treball molt dinàmic caracteritzat per la precarietat de les relacions laborals, per majors nivells de rotació i eventualitat en l'ocupació.

Els indicadors laborals senzillament reflecteixen que estam en millor posició que altres Comunitats, encara que si ho observam veim com es produeixen diferències importants entre homes i dones, i també per grups d'edat. Actualment, la taxa d'activitat (percentatge d'actius sobre la població general en edat de treballar) masculina se situa en el 66% mentre que la femenina és del 40%. Aquesta diferència tendeix a reduir-se ja que l'estatus de la dona a les societats

modernes està canviant, sigui per la pressió ideològica del feminisme, o bé per les exigències del sistema productiu oferint llocs de feina clarament "feminitzats"; en qualsevol cas, tal com assenala Harry Braverman, l'augment dels nivells de consum fa necessari que facin feina dos o més membres de la unitat familiar, malgrat que el salari de la dona se sol considerar com un complement dels ingressos familiars principals proporcionats per l'home. Aquestes diferències també es produeixen en la taxa d'atur (percentatge d'aturats sobre la població activa) que per a les dones és del 21% i per als homes del 14%.

Aquestes dades no fan més que amagar una gran rotació en l'ocupació: hi ha una part important del col·lectiu de treballadors que entren i surten del mercat de treball d'acord amb les expectatives laborals generades per les activitats temporeres. La forta incidència de l'estacionalitat provoca fluctuacions importants en el volum d'ocupacions. Es produeixen grans variacions entre la temporada alta i la baixa: en el període de gener a maig de 1994 ens trobam amb una diferència superior als 60.000 ocupats, una part dels quals són temporers procedents d'altres Comunitats Autònomes.

El resultat és que ens trobam amb una taxa d'eventualitat (percentatge de treballadors assalariats amb contracte temporal sobre el total d'assalariats) del 28% per al conjunt dels assalariats, mentre que el sector privat se situa en el 34%¹⁴. Aquesta taxa és excessivament elevada si la comparem amb la resta de països de la Unió Europea, la taxa mitjana de la qual, per al conjunt dels 12 països, era del 10% el 1991¹⁵. L'eventualitat en la feina es veu en la contractació que durant els primers vuit mesos del 1994 presenta algunes dades interessants: l'1% dels contractes fets és indefinit a temps complet i un 78% dels contractes ordinaris tenen una durada igual o inferior a sis mesos.

En aquest context, la cobertura a la desocupació té una especial rellevància en el mesos de temporada baixa, donat que alguns col·lectius depenen, durant aquests mesos, dels ingressos que els proporciona la prestació per desocupació i/o el subsidi. Aquesta prestació ja va patir un important retall amb l'anomenat "Decretazo" que ha reduït la quantia mitjana de la prestació en quasi 20.000 pessetes, passant de 81.852 pessetes el 1991 a 61.946 el 1994, si bé és cert que s'ha augmentat la cobertura, via subsidi, passant d'un 34% a un 50%¹⁶. Una de les conseqüències d'aquesta reducció, que ha afectat especialment els ajuntaments, és l'augment de les demandes d'ajuts puntuals per a pal·liar situacions d'emergència.

Per altra banda, els treballadors de la CAIB tenen salaris inferiors a la mitjana nacional. En el 1991 aquestes diferències pujaven a 13.990 pessetes, mentre que al 1993 són de 7.200. Les diferències entre obrers (en general tots aquells treballadors la base salarial dels quals es calcula per dies) i empleats (tots aquells treballadors la base salarial dels quals es calcula per mesos) també són importants: mentre el salari mitjà dels primers pujava a 145.500 pessetes, els dels empleats pujava a 240.400 pessetes. Essent aquesta

diferència molt gran, no és de les majors si la comparem amb altres Comunitats Autònomes¹⁷.

La menor quantia dels salaris a la nostra Comunitat té importants repercussions en el volum de les pensions: el 1991 la pensió mitjana balear per jubilació era 6.500 pessetes inferior a la pensió mitjana nacional.

Finalment, dels resultats de les dades de l'INE¹⁸ es dedueix que l'1,1% de les llars pobres (línia del 50%) de tot l'Estat correspon a Balears; que el 6,2% de les llars viuen en un nivell inferior al 40%, 372.026 pessetes, de la despesa mitjana equivalent de les Illes, mentre que les llars que ho fan amb una renda inferior al 50% són un 11,9%; per davall de la línia del 60% ens trobam un 18,6% de les llars, en total 105.198 persones. Aquestes dades indiquen que Balears és la quarta Comunitat Autònoma amb menor percentatge de llars pobres, essent Navarra amb un 7,4%, Madrid amb un 9,2% i Catalunya amb un 10% de llars per davall de la línia del 50%, les Comunitats Autònomes que presenten millors resultats. En aquest punt, cal distingir entre persones i/o famílies que estan en una situació clarament marginal i d'exclusió social, i aquelles que, donades llurs condicions laborals, d'inestabilitat en l'ocupació o simplement de cronificació de la desocupació, estan immerses en un procés que els condueix irremediament a augmentar les files del col·lectiu marginal.

D'aquest context se'n dedueix la necessitat d'ampliar el sistema de protecció social amb nous mecanismes que assegurin la cobertura de les necessitats mínimes a tots els ciutadans de la nostra comunitat que es trobin al marge dels ajuts que actualment estan en funcionament. El Suport Transitori Comunitari pareix que ve a complir aquesta funció.

5.- EL SUPORT TRANSITORI COMUNITARI

D'ençà que els sindicats presentaren la proposta per a l'establiment del salari social a la nostra comunitat el 1993, s'ha produït un canvi important en l'actitud del Govern Balear. Des del rebuig inicial s'ha passat a l'interès i les pressions per donar-hi forma i assignar recursos en els pressupostos de 1995. Entremig, els canvis que es produeixen en la majoria del Consell Insular de Mallorca possibiliten l'accés d'un parlamentari del PSOE a la Presidència de la Comissió d'Acció Social i Sanitat qui, immediatament, enlaire la bandera del salari social com l'eix fonamental de la política social d'aquesta administració. No hi ha dubte que el canvi d'actitud del Govern Balear està relacionat amb aquest fet.

Fins ara, des de diferents Conselleries s'ha manifestat que el "Suport Transitori Comunitari" no té res a veure amb el salari social, que són figures diferents. És difícil destriar si es tracta d'una simple

estratègia per no haver de reconèixer el seu canvi d'actitud, amb la qual cosa reconeixerien implícitament els seus errors¹⁹ en la política social, o bé si realment es tracta d'una altra cosa, fet que tampoc no sembla una postura molt intel·ligent, des del punt de vista electoral, donada l'actual iniciativa del Consell Insular de desenvolupar un salari social o similar.

En qualsevol cas, l'única proposta des d'instàncies administratives²⁰ que s'ha formulat explícitament és aquella de la Conselleria de Sanitat i Seguretat Social de la CAIB que ha elaborat un document de treball en el qual es constitueix el Suport Transitori Comunitari. En l'esmentat document es reflexa que el model proposat per la Conselleria inverteix el funcionament dels models de salari social aplicats en altres Comunitats Autònomes i que s'ha definit anteriorment en aquest article.

A l'article 2n de la proposta de decret s'exposa:

1.- El Suport Transitori Comunitari té per objecte la prestació d'ajut personal o familiar directa, mitjançant el finançament de programes de formació o de realització de tasques socials, dirigides a grups d'exclusió social o laboral.

2.- El Suport Transitori Comunitari es constitueix, per tant, com una prestació a l'assistència o participació en els programes de formació o realització de tasques socials, amb l'objectiu d'aconseguir la reincorporació a la vida laboral...

El mecanisme és el següent: la porta d'entrada en el sistema és la contraprestació, s'exigeix el compromís del possible beneficiari de realitzar les contraprestacions que se li demanin i d'acord amb això rebrà l'ajut econòmic. Fins aquí el model és només una mica original, ja que l'ajut econòmic es transforma en contraprestació (Art. 10. "la percepció de la quantitat que com a contraprestació es rebí de programes...") i els programes de reinserció es presenten com l'autèntica prestació (Art. 2.1.). És a dir, el possible beneficiari, per la situació socio-econòmica en la que es trobi, té el dret de participar en programes de formació específics (o és que està exclòs dels programes de formació genèrics que s'estan desenvolupant actualment?) i a realitzar tasques socials. En compensació, l'administració li reporta una quantitat en metàl·lic.

Però el principal problema es planteja quan els articles 5è i 6è de l'esmentat document diuen que "els programes de formació o de realització de tasques socials, el finançament dels quals vagi a càrrec dels fons destinats al Suport Transitori Comunitari, seran aprovats (...) previ concurs públic publicat a tal efecte..." (Art. 5è) i que "les institucions públiques o privades sense afany de lucre podran presentar a l'esmentat concurs tots aquells programes de formació o de realització de tasques socials que considerin oportuns..." (Art. 6è). Els resultats d'aquests plantejaments poden ser paradoxals. És ben clar

que la gestió concertada pot ser un punt positiu a tenir present i, donada l'experiència acumulada per determinades entitats en el treball social i en la formació, cal que es tingui en compte llur participació en l'aplicació dels programes. L'inconvenient se'ns presenta quan la iniciativa i proposta dels programes de reinserció correspon a aquestes entitats sense afany de lucre, la qual cosa representa que l'accés a l'ajut econòmic no dependrà únicament de les característiques dels individus i/o famílies, sinó de la capacitat de les entitats per proposar programes de formació i la realització de tasques socials. Aquestes entitats, malauradament, pateixen algunes limitacions, potser la més important, a aquests efectes, és que no estan prou esteses per tots els municipis de la Comunitat, amb la qual cosa individus que pateixen la mateixa situació d'exclusió però que visquin a municipis distints poden trobar-se amb més o menys possibilitats d'accedir al Suport Transitori Comunitari d'acord amb la dinàmica que tinguin les entitats socials dels seus municipis corresponents. Aquest problema només es podrà solucionar si s'assegura que els programes de reinserció arribin a tots els indrets de la nostra comunitat, per la qual cosa sembla imprescindible fomentar la iniciativa dels ajuntaments en els programes de reinserció.

La lògica d'aquest model es deriva d'una determinada concepció de la pobresa molt arrelada en la cultura de la dreta espanyola, segons la qual els pobres són pobres com a resultat de llurs actituds davant la feina i estil de vida. És a dir, es culpabilitza l'individu per la seva situació quan pot ser el resultat de processos socials i econòmics que es troben fora del seu control. Per això, a la proposta del Govern, es prioritzen les contraprestacions i es posen entrebancs a l'accés a l'ajut econòmic, evitant per tots els mitjans que els perceptors puguin aprofitar-se permanentment dels pressupostos de la CAIB. Encara, en aquesta mateixa línia, no deixa de ser estrany que es fixi una quantia fixa (a l'article 7è no es contempla la possibilitat d'escalonar la quantia sobre la base dels membres de la unitat familiar o al nivell d'ingressos), que, com s'ha esmentat anteriorment, pot tenir efectes desincentivadors vers el treball.

6.- CONCLUSIONS

A manera de conclusió general, dir que el salari social és només una de les alternatives possibles en el camí de la reducció de les desigualtats socials i que potser ha arribat l'hora de plantejar-se altres formes d'intervenció que puguin ser més eficaces. Bé actuant, com fins ara, sobre el repartiment de la renda, o bé optant per la via del repartiment del treball. En qualsevol cas el fet que a totes les societats existents es produeixi qualsevol tipus d'explotació que, a la vegada, genera diferents tipus de desigualtat, no ha de dur-nos a la resignació pròpia del neo-liberalisme ja que rera aquesta s'hi amaga la reproducció de les desigualtats.

Els posicionaments reformistes, amb els quals em sent identificat, presenten una gran varietat de possibilitats, d'acord amb la llibertat que hom doni al mercat i a l'Estat per intervenir en la distribució dels recursos. La idea principal d'intervenció social de l'Estat ha estat, fins ara, la d'actuar sobre la distribució de la renda, augmentant les despeses socials i finançant-les amb sistemes contributius més o menys progressius. Per això, el salari social, la renda bàsica, l'impost negatiu sobre la renda, les pensions i la protecció per desocupació. Actualment sembla que aquesta via d'intervenció ha entrat en crisi, es replanteja l'actual sistema de finançament de la Seguretat Social davant de les pressions demogràfiques, però també, i de forma especial, davant de l'exigència de reduir els costos socials que pesen sobre el treball i impedeixen accedir a nivells de competitivitat propers als dels països del sud-est asiàtic. Darrerament s'ha obert el debat sobre el repartiment de l'ocupació, donant al treball un valor específic com a font de riquesa, però també com agent socialitzador i de cohesió social.

En l'actual procés de mundialització de l'economia, amb la competitivitat com a objectiu de tots els Estats, aquestes mesures semblen inaplicables i fins i tot utòpiques, encara que no per això hem d'abandonar la possibilitat d'aplicar-les; reincidir-hi suposa acceptar les desigualtats existents.

Finalment i pel que fa a l'adopció del Suport Transitori Comunitari dir que cal que es produeixi un consens entre les diferents administracions amb la finalitat d'assegurar que no es produeixen les situacions paradoxals esmentades. No hem d'oblidar que podem aprofitar l'experiència de la resta de les Comunitats Autònomes amb el salari social evitant caure en els errors que hagin pogut cometre.

NOTES

1. Comissió Europea. Direcció General d'Ocupació, Relacions Laborals i Afers Socials. COM (94) de 27 de juliol de 1994: *La política social europea. Una passa envant per a la Unió*. Sèrie Llibre Blanc, pàg. 53. Edita: Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees. 1994, Luxemburg.
2. Jacques Lecaillon, Felix Paukert, Christian Morrisson, Dimitri Germidis: *Distribución de la renta y desarrollo económico. Estudio analítico*. Ed. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Colección Informes. Organización Internacional del Trabajo. 1987, Madrid.
3. Dades d'àmbit estatal de l'Institut Nacional d'Estadística: Enquesta de Població Activa, II Trimestre de 1994.
4. Mariano Fernández Enguita: *Educación, Formación y empleo*. Eudema, Actualidad. 1992, Madrid.
5. Ervin Olin Wright distingeix quatre tipus diferents de béns: capital, treball, qualificació i béns d'organització. Cada un d'ells dona lloc a diferents tipus d'explotació.
6. Concepte marxista l'accepció més utilitzada del qual, en els darrers anys,

és la de Roemer que afirma que un grup és explotat per un altre si es donen les següents condicions. "1.- Hi ha una alternativa que podem concebre com hipotèticament factible en la qual S estaria en millor situació que a actualment. 2.- Per a aquesta alternativa S", el complement de S, estaria en pitjors condicions que actualment. Aleshores, el benestar de S" depèn de S." (John E. Roemer: *Teoría general de la explotación y de las clases*. Ed. Siglo XXI. 1989, Madrid. plana 213)

7. Encara segueix havent-hi diferències notables. Així, per als marxistes ortodoxos l'ocupació obté un caràcter unidimensional, estant sempre condicionada per la seva relació amb la propietat dels mitjans de producció. En canvi els funcionalistes arriben al punt d'identificar ambdós factors essent els professionals i tècnics la classe alta, els treballadors de coll blanc la classe mitjana, i els treballadors manuals la classe obrera. Per la seva banda, els weberians, sobre la base del concepte de situació de mercat, relacionen ocupació i classe. Golthorpe, per exemple, concep les classes socials com conglomerats d'ocupacions, mentre que Parkin considera que l'estructura ocupacional és l'eix estructurant de la societat, a partir de la qual es configura l'estructura social. Finalment, els neomarxistes, sobre la base de l'esfera de la producció, conceben la classe i l'ocupació com factors de distint ordre, encara que relacionats. Així, l'ocupació estaria en la dimensió de la divisió social i tècnica del treball, mentre que la classe s'ubicaria en l'ordre de les relacions socials de producció.
8. Van Parijs: "Una revolución en la teoría de las clases". A Julio Carabaña y Andrés de Francisco (Compiladores): *Teorías contemporáneas de las clases sociales*. Ed. Pablo Iglesias. 1993, Madrid. En aquesta línia es descarten les solucions de repartiment del treball i increment de les prestacions per desocupació. Van Parijs apunta cap a l'establiment de l'Ingrés Bàsic entès com l'ajut a tot treballador assalariat, ocupat o desocupat, i autoempleat, ciutadà estable d'un estat que tingui intenció de treballar. Aquesta sembla ser l'alternativa que reduiria en major mesura els nivells de desigualtat a les societats.
9. La política econòmica del govern socialista està fent exactament el contrari, l'anomenat "Decretazo" i la Reforma Laboral, així com l'increment dels impostos indirectes a costa de reduir les quotitzacions a la Seguretat Social en són un bon exemple
10. A l'Informe de l'OIT es dissenyen les línies generals de la discussió al voltant de la influència dels sistemes equitatius de la distribució de la renda en els nivells d'ocupació.
11. Juan Rovira Forns: "Subsidios de Garantía de Rentas Mínimas". A Acción Social y Crisis económica. III Jornadas Nacionales de Estudio del Comité Español para el Bienestar Social. Ed. Marsiega. 1985, Madrid.
12. Aprofit l'avinetesca per recordar que a Balears no s'ha fet cap estudi en profunditat sobre la pobresa. D'haver-se fet seria un instrument de gran utilitat per a dissenyar el model de salari social que més s'ajusti a la realitat dels col·lectius als quals va destinat el salari.
13. Les tesis sobre la segmentació del mercat se centren en la idea que no hi ha un únic mercat de treball, sinó que aquest està fragmentat de tal manera que hi ha múltiples mercats laborals amb característiques específiques. La "balcanització" del mercat de treball és el resultat de

factores múltiples: la desigual aplicación de la normativa laboral, la utilización de tecnología más o menos avanzada, la sindicación de las empresas, etc.

14. INE: Encuesta de Población Activa del segundo trimestre de 1994.
15. EUROESTAT: Encuesta de las fuerzas de trabajo 1990-1992.
16. Donat l'elevat percentatge d'inscrits a l'INEM, al voltant del 35% són classificats com a demandants no aturats. Considerem que la mesura correcta de la cobertura ha de realitzar-se sobre el total de demandants i no sobre el total de classificats com a aturats registrats. Si es pren com a referència aquest darrer col·lectiu, ens trobem amb una cobertura mitjana de 1994 del 80%.
17. Encuesta de Salarios, tercer trimestre de 1993. Butlletí d'Estadístiques Laborals del Ministeri de Treball i Seguretat Social.
18. INE: Estudi de les llars menys afavorides segons l'Encuesta de Pressupots Familiars 1990-91. Cal comentar que el càlcul de la població pobre realitzat per aquest Institut per a tot l'Estat, la col·loca al voltant de quatre milions d'espanyols, un 10,4%, mentre que els darrers estudis realitzats per altres entitats com Càritas i FOESSA coincideixen en la xifra aproximada de vuit milions.
19. No s'ha d'oblidar que la CAIB és l'única Comunitat Autònoma de l'Estat que no disposa de salari social o d'alguna figura similar.
20. Els sindicats CC.OO. i UGT han presentat una segona proposta el 1994 en la qual s'insisteixen en la idea d'establir un salari social com un dret extès a tots els ciutadans de la nostra Comunitat que reuneixin una sèrie de requisits mínims (nivell d'ingressos, empadronament, etc.) i que comprometi tant les diferents administracions com les patronals i agents socials en la implementació de programes de reinserció, amb especial incidència en la reinserció laboral.

Bibliografía

- **Mariano Fernández Enguita:** *"Educación, Formación y empleo"*. Endema, Actualidad, 1992, Madrid.
- **Anthony Giddens:** *"Estratificación y estructura de clase"*. En Sociología, Alianza Editorial, 1991, Madrid.
- **Jacques Lecaillon, Felix Paukert, Christian Morisson, Dimitri Germidis:** *"Distribución de la renta y desarrollo económico"*. Estudio analítico. Ed. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Colección Informes Organización Internacional del Trabajo, 1987, Madrid.
- **John E. Roemer:** *"Teoría general de la explotación y de las clases"*. Ed. Siglo XXI, 1989, Madrid.
- **Juan Rovira Forns:** *"Subsidios de Garantía de Rentas Mínimas"*. En Acción Social y Crisis económica. III Jornadas Nacionales de estudio del Comité Español para el Bienestar Social. Ed. MARSIEGA, 1985, Madrid.
- **Van Parijs:** *"Una revolución en la teoría de las clases"*. En Julio Carabaña y Andrés de Francisco (Compiladores): *Teorías contemporáneas de las clases sociales*. Ed. Pablo Iglesias, 1993, Madrid.